

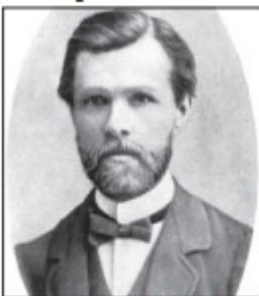
Не підтверджений діагноз

Ведучий рубрики **Микола МАНЬКО**, директор Державного історико-культурного заповідника м. Острога

Сто тридцять п'ять років тому був написаний подорожній нарис Івана Семеновича Нечуя-Левицького «Остріг і Дрегочин» (1886 р.). На листопад припадає річниця з дня народження класика української прози – 13 (25) листопада 1838 р. Він народився у містечку Стеблів (нині це Корсунь-Шевченківський район на Черкащині). Справжнє його прізвище Левицький – традиційне для священницької родин. І. Нечуй-Левицький – автор відомих всім із шкільної лави творів «Микола Джеря» та «Кадшашева сім'я», а ще комедійної п'єси «На Кожум'яках», які Михайло Старицький переопрацював у знаменитий «За двома зайцями», популярній і на острозькій сцені. Подвижник національного відродження, борець проти великодержавного шовінізму, великий письменник помер громадянином Української Народної Республіки у її столиці Києві 2 квітня 1918 року.

Міністр народної освіти УНР **В'ячеслав Прокопович** сказав тоді у своєму виступі: «Сьогодні уперше у старій Софії лунали голоси смутку над домовиною простого чоловіка. Цей простий чоловік був письменником українським, і сьогодні уперше Українська держава ховає свого письменника державним коштом. У тій великій роботі будівництва української культури, яку проводимо й ми, каменярі, ми перш за все повинні пам'ятати, що один з найперших основних каменів цього будинку поклав небіжчик. Ми всі вчилися на його вправах, і тому серед нас усіх житиме його вічна пам'ять».

У бібліографії літературних творів І. Нечуя-Левицького є і подорожній нарис «Остріг і Дрегочин». Ознайомившись із описом міста, де свого часу коронувався король Лев Данилович, читаємо далі: «Дрегочин нагадав мені ще один померший історичний український город, Остріг на Волині. Остріг дуже схожий на Дрегочин як місцевістю, так і своїми руїнами. І тут так само гори виступають клином на широку болотину



рівнину, і на самому високому углі, на крутих шпихах стоїть город і давні руїни. Широкі болота облягають гори од сходу і од полудня. Вся рівнина заросла осокою, і тільки подекуди на ній видно розкидані куші лоз та верб. Між осокою в'ється невеличка річечка, котрої береги неомежовані розпливаються в болотах та в мочарах між очеретом та осокою.

На самому високому шпихі, з самого краю велично стоять руїни церкви, збудованої князем Костянтином Острозьким в XVI віку. Церква була чудовою візантійською архітектурою; сліди краси її видно ще й до цього часу. Стіни її п'ять башт стоять і тепер цілі, тільки половина однієї бокової башти над алтарними аже завалилась. Башти легкі й гарні з поясом карнизів знизу і зверху, але стоять аже без покрівлі. Церква була просторна і доволі висока.

Зараз коло церкви на три або чотири сажні од західних дверей стоїть кругла башта. Вона пригнутається одним боком до кручі гори. Башта кругла, без покрівлі, стоїть, як здоровий улик, вкопаний зверху в самий край гори, або, краще, притулений до гори. Стіни в неї завтовши на сажень, а маленькі амбразури, як віконця, левно, були пороблені для гармат. З неї можна було обстрілювати полуденну болотину рівнину. Така сама друга кругла башта стоїть через дорогу на другім сусіднім боці високого клину. З цієї башти можна було обстрілювати східну рівнину. Двері в баштах невеличкі. Обидві вони дуже добре достояли до нашого часу. Цегла м'яка, як камінь, а на баштах не примітне слідів руйнуючого часу та негоди.

Під горами внизу стоїть здорове сзутьське будівання, збудоване квадратом, з двором всередині. Це будівання таке здорове, що в йому можна помстити всіх теперішніх острозьких жиждів з їх мізерними крамницями. Будівля додержалась дуже добре; тільки вставити вікна й двері, і вона буде годяща для життя. Тепер цей корпус розбирають і ставлять з цегли учительську семінарію.

На горі, в кінці города, була ще одна руїна монастиря, котру тепер графиня Блудова поправила, завела там школу для духовних дічат, переробила з руїн православну невелику церкву. Це була найменша руїна в Острозі.

Теперішній Остріг – то, власне, тільки одна улица, котра йде з гори внизу. Вона обставлена жиждівськими домикками та крамницями. Невеликий куток города, де живуть міщани, розкинутий коло руїн церкви Острозького на горбах. Тут на двох горбах стоїть православна городська церквочка і католицький костіол, схожий на хату. І коло церкви, і коло костіолю нема навіть дзвіниць: бідні дзвоники висять на стовпах... На цих горбах стоїть прогімназія і кілька кращих скарбових та приватних домів. З широкої рівнини Остріг мав вид города, як і Дрегочин, і вид доволі грізний, котрого надають йому дві круглі башти. Руїни церкви красуються на краю кругого шпиха, як на високому п'єдесталі. Муровані білі домики та церкви в садах припадають йому й тепер вид городка, хоч дуже убогого, мізерного. Все-таки Остріг повітове місто, має крамниці, стоїть недалеко од залізної дороги і не має опаски цезнути з лиця землі без сліду.

А колись тут митла жизнь кругом багатого й значного магната Костянтина Острозького, тут була напечатана перша Біблія на церковнослов'янській мові. Звідси вийшов козацький гетьман Наливайко і підняв повстання проти Польщі...».

Залишається лише з висоти першої чверті XX віку додати, що діагноз, даний Іваном Семеновичем Нечуєм-Левицьким у далекому 1886 р. («ще один померший історичний український город, Остріг на Волині»), на щастя, не підтвердився.